

Marian Pastuszko

Biskup jako szafarz sakramentu bierzmowania (kan. 882)

Kieleckie Studia Teologiczne 2, 279-302

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BISKUP JAKO SZAFARZ SAKRAMENTU BIERZMOWANIA (KAN. 882)

Wstęp

Temat wskazany tytułem nie jest nowy i ciągle jest aktualny z tej przyczyny, że biskupi udzielają sakramentu bierzmowania od początku Kościoła do naszych dni. Ostatnio temat ten stał się aktualny z nowego powodu. Jak bowiem wiemy Sobór Watykański II (1962–1965) dał nowe określenie biskupowi jako szafarzowi sakramentu bierzmowania, mianowicie – *minister originarius*. Co ono znaczy? Powiemy o tym w dalszej części artykułu, bo najpierw zajmę się wskazanym tematem w aspekcie historycznym, gdyż to ułatwi nam zrozumienie prawa obowiązującego.

1. Prawo dawne

Dzieje Apostolskie podają, że Filip, diakon Kościoła Jerozolimskiego, nawrócił do Chrystusa wielu mieszkańców Samarii i udzielił im chrztu. *Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże, wysłali do nich Piotra i Jana; ci udali się tam i modlili się tam za nimi, aby otrzymali Ducha Świętego. Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił: byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa, a oni otrzymali Ducha Świętego* (Dz 8, 14-16). Św. Paweł w podobny sposób udzielił daru Ducha Świętego niektórym uczniom św. Jana Chrzciciela w Efezie. Uczniowie Jana *przyjęli chrzest w imię Pana Jezusa. Potem Paweł włożył na nich ręce, a Duch Święty zstąpił na nich* (Dz 19, 5-6). Na podstawie tych tekstów wolno stwierdzić, że apostołowie, wypełniając wolę Chrystusa, przez wkładanie rąk udzielali neofitom daru Ducha Świętego, który uzupełniał łaskę chrztu (por. Dz 8, 15-17; 19, 5-6). Dlatego w Liście do Hebrajczyków wśród pierwszych elementów formacji chrześcijańskiej, wymienia się naukę o chrzcie i wkładaniu rąk (Hbr 6, 2) (KKK nr 1288). Czy sprawowanie tego obrzędu było zarezerwowane tylko dla apostołów? Niektórzy pisarze Kościoła odpowiadają twierdząco na to pytanie.

Najstarszym pozabiblijnym świadectwem, na jakie możemy się powołać, jest *Tradycja Apostolska* św. Hipolita Rzymskiego (zm. 235), który wyraźnie pisze o dwóch obrzędach, mianowicie o zanurzaniu w wodzie i wkładaniu rąk.

O ile jednak w wodzie zanurza prezbiter, to biskup wkłada ręce na ochrzczonego, wylewa „olej dziękczynienia” na jego głowę, wypowiadając przy tym słowa: „Namaszczam cię olejem świętym w Bogu Ojcu wszechmogącym i w Jezusie Chrystusie i w Duchu Świętym”. I znaczy czoło namaszczonego (w kształcie krzyża) znakiem krzyża, udzielając mu pocałunku pokoju, mówiąc: „Pan niech będzie z tobą”. Ten, który został naznaczony (*consignatus*) odpowiada: „i z duchem twoim”¹.

Z terenu Rzymu pochodzi znany również list papieża św. Korneliusza (251–253) do Fabiana, biskupa Antiochii, w sprawie kapłana Nowacjana, który bezprawnie przyjął święcenia biskupie i stanął w Rzymie na czele schizmatycznego ugrupowania o nastawieniu rygorystycznym. Korneliusz podważa ważność tych święceń, ponieważ Nowacjan, w stanie zagrożenia niebezpieczeństwem śmierci przyjął chrzest, ale po odzyskaniu zdrowia, nie wziął udziału w obrzędach, co zgodnie ze zwyczajem kościelnym należało uczynić, i nie został naznaczony przez biskupa. Nie otrzymawszy zaś znamienia (*consignatus est*), jak mógł on otrzymać Ducha Świętego, pyta papież Korneliusz?²

Fragment listu św. Korneliusza (i opis obrzędu wkładania rąk pozostawiony przez św. Hipolita Rzymskiego), są dla nas bardzo cenne, bo wyraźnie mówią, że biskup wkłada ręce, namaszcza, udziela daru Ducha Świętego. I więcej. Świadczą o praktyce, która istnieje już od pewnego czasu. A przecież list Korneliusza i opis obrzędów Hipolita Rzymskiego pochodzą z z pierwszej połowy III wieku. Zatem praktyka, o której mówią, musiała istnieć wcześniej, prawdopodobnie od czasów apostołskich, kiedy to sami apostołowie udzielali daru Ducha Świętego.

Innym dokumentem z terenu Rzymu jest *Liber pontificalis* papieża Sylwestra (314–335). W księdze tej zanotowano o Sylwestrze I, że postanowił on, żeby poświęcenia krzyżma dokonywał biskup. Naznaczanie ochrzczonego jest również przywilejem biskupim³.

W Kościele Afryki pozostającym wówczas w bardzo bliskich stosunkach z Kościołem Rzymu, św. Cyprian (200/210–258), biskup Kartaginy, pisze,

¹ *Traditio apostolica*, 21: „Et postea cum ascenderit ungeatur a presbytero de illo oleo... Episcopus vero manu(m) illis imponens invocet dicens: D(omi)ne... Postea oleum sanctificatum infundens de manu et imponens in capite dicat...”, B. Botte, *La Tradition apostolique de Saint Hippolyte, essai de reconstitution*, Münster Westfalen 1963, s. 50.

² *Epistula ad Fabium*, 15: „Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua receperit quae iuxta ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere?”, PL, t. III, col. 747.

³ L. Duchesne, *Liber Pontificalis, texte, introduction, commentaire*, Paris, 1 (1886), s. 171.

że ochrzczeni winni stawać przed zwierzchnikami Kościoła, aby dzięki włożeniu ich rąk otrzymali Ducha Świętego i stali się udoskonaleni „znamieniem Pańskim”⁴. Zwierzchnikami Kościoła w pierwszym rzędzie byli biskupi, a obrzęd wkładania rąk na ochrzczone, żeby otrzymali Ducha Świętego, to obrzęd dopełniający sakrament chrztu, nazwany z czasem bierzmowaniem. Zatem i w Afryce w III wieku biskupi udzielali sakramentu bierzmowania.

Także Firmalian (zm. 269), biskup Cezarei w Kapadocji, w Azji Mniejszej, jest zdania, że władza udzielania chrztu, nakładania rąk oraz święcenia duchownych należy do zwierzchników Kościoła⁵.

Św. Hieronim (342–419), podobnie jak wcześniej papież Sylwester I, wyraźnie mówi o istniejącym w Kościele zwyczaju, na mocy którego ochrzczeni przez prezbitera lub diakona, daleko od większego miasta, zgłaszają się do biskupa, a ten wkłada na nich ręce i udziela im daru Ducha Świętego⁶.

Na dalszym Zachodzie, w Hiszpanii, synod w Elwira ok. 300 r. zarządza, aby ochrzczeni przez chrześcijanina świeckiego lub diakona, zgłaszali się do biskupa, który udoskonalili ich przez włożenie ręki⁷. Kilkadziesiąt lat później św. Jacjan, biskup Barcelony (zm. po 379) wspomina, że zanurzenie w wodzie, konsekrowanie krzyżem oraz udzielanie daru Ducha Świętego jest dokonywane ręką i ustami biskupa⁸.

⁴ *Epistula LXXIII ad Jubaianum*, 9: „Quod nunc quoque apud nos geritur ut qui in Ecclesia baptizantur praepositis Ecclesiae offerantur et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequuntur et signaculo Dominici consummentur”, PL, t. III, col. 115. Por. nieznanego autora, *De rebaptismate*, X, PL, t. III, col. 1195.

⁵ *Epistula LIX ad Cyprianum contra epistolam Stephani*, VII: „Sed et caeteri quippe heretici, si se ab ecclesia Dei scinderint, nihil habere potestatis aut gratiae possunt, quando omnis potestas et gratia in ecclesia constituta sit, ubi praesident maiores natu, qui et baptizantur et manum imponendi et ordinandi possident potestatem”, PL, t. III, col. 1161.

⁶ *Dialogus contra Luciferianos*, 8: „Non quidem obnuo hanc esse ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe a maioribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationem Sancti Spiritus manum impositurus excurrat”, PL, t. XXIII, col. 164.

⁷ Can. 38, I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Florentiae 1759 et ss., t. II, col. 12.

⁸ *Epistula ad Sympronium Novatianum*, VI: „Si ergo et lavacri et chrismatis potestas, maiorum et lavacri et chrismatis potestas, maiorum et lege chrismatum ad episcopos inde descendit: et ligandi quoque ius adfuit atque solvendi”, PL, t. XIII, col. 1057.

Sermo de baptismo: „Haec autem compleri alias nequeunt, nisi lavacri et chrismatis et antistitis sacramento. Lavacro enim peccata purgantur; chrismate Sanctus Spiritus superfunditur; utraque vero ista, manu et ore antistitis impetramus: atque ita totus homo renascitur et innovatur in Christo”, PL, t. XIII, col. 1093.

Z przytoczonych świadectw wynika jasno, że w III i IV wieku tak na Wschodzie jak na Zachodzie, a zatem w całym ówczesnym Kościele, szafarzami obrzędu dopełniającego chrzest, nazwanego później bierzmowaniem, są „maiores natu czyli praepositi Ecclesiae”, a więc zwierzchnicy Kościoła, to jest biskupi. Jest to zupełnie zrozumiałe, ponieważ gminy chrześcijańskie nie wszędzie są jeszcze takie liczne i na ich czele stoją właśnie biskupi, których rola, jako przewodniczących wszelkim spotkaniom i czuwających nad życiem całej wspólnoty chrześcijan, już od II wieku rysuje się wyraźnie⁹. Do nich należy zarządzanie całym kultem religijnym. Odgrywają też główną rolę w przeprowadzaniu wtajemniczenia chrześcijańskiego, a więc w udzielaniu chrztu, bierzmowania i Eucharystii.

Praktyka taka z czasem stała się trudna do utrzymania. Liczba wiernych ciągle wzrastała. Z konieczności tworzone nowe wspólnoty chrześcijan, i to albo sposobem ustanawiania biskupstw nawet w małych miejscowościach, rozbudowując jednocześnie system zależności ich od biskupów rezydujących w wielkich ośrodkach (biskupowi Aleksandrii Atanazemu w połowie III wieku podlegało około stu biskupów z gęsto zaludnionej doliny Nilu), albo sposobem tworzenia gmin na peryferiach miast biskupich, względnie nawet w miejscowościach bardzo odległych od siedziby biskupa¹⁰. Wspólnotami poza siedzibą biskupa zarządzają prezbiterzy, a czasem diakoni.

W zaistniałej sytuacji Kościoły Wschodu na stałe, a także Kościół Hiszpanii, i na krótszy czas Kościół Galii, dla ratowania jedności sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, zezwoliły prezbiterom na przeprowadzenie całego wtajemniczenia chrześcijańskiego, włącznie z udzielaniem sakramentu bierzmowania, ale z wyłączeniem poświęcenia krzyżma, co zresztą wcale nie należało do obrzędów wtajemniczenia. Natomiast Kościół Rzymu rezerwuje dla biskupa nie tylko poświęcenie krzyżma, ale także sprawowanie obrzędu dopełniającego chrzest, jakkolwiek dzieje się to kosztem jedności obrzędów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Teraz bowiem oddziela się chrzest od obrzędów dopełniających chrzest, żeby prezbiterzy mogli przynajmniej ochrzcić, a następnie przy nadarzającej się okazji przedstawić ochrzczonych biskupowi, który dokona dopełnienia obrzędu wtajemniczenia, czyli udzieli ochrzczonym daru Ducha Świętego. Katechizm Kościoła Katolickiego o tej praktyce uczy:

Praktyka Kościołów wschodnich bardziej podkreśla jedność wtajemniczenia chrześcijańskiego. Praktyka Kościoła łacińskiego wyraźniej ukazuje natomiast więź nowego chrześcijanina z biskupem, który jest gwarantem i sługą jedności swego Kościoła oraz jego powszechności i apostołskości. W ten sposób zostaje również podkreślony związek z apostołskimi początkami Kościoła Chrystusowego (nr 1292).

⁹ J. Kłoczowski, *Wspólnoty chrześcijańskie. Grupy Życia wspólnego w chrześcijaństwie zachodnim od starożytności do XV wieku*, Kraków 1964, s. 22.

¹⁰ Tamże, s. 28–29.

Proces oddzielania w praktyce udzielania sakramentu chrztu od udzielania sakramentu bierzmowania oraz rezerwowanie dla biskupa szafowania sakramentu dopełniającego chrzest trwał całe wieki, ale rozpoczął się już w V wieku. Realizację tego procesu rozpoczął papież Innocenty I (401–417) pismem *Si instituta ecclesiastica* z 13 marca 416 r. do Decencjusza, biskupa z Gubbio w Umbrii, w którym podaje:

Jeśli chodzi o naznaczenie znamieniem dzieci (*de consignandis infantibus*) jasną jest rzeczą, nie może tego dokonywać nikt inny, jak tylko biskup. Albowiem prezbiterzy, choć są kapłanami drugiego stopnia (*secundi sacerdotes*), nie posiadają jednak najwyższego szczytu biskupstwa. Nie tylko zwyczaj kościelny wykazuje, iż ta najwyższa władza przysługuje jedynie biskupom, bądź gdy naznaczają znamieniem (*consignent*), bądź gdy przekazują Ducha Poczyszyciela. Poświadcza to również urywek z Dziejów Apostolskich, stwierdzający, że Piotr i Jan zostali posłani, aby przekazali Ducha Świętego tym, którzy już byli ochrzczeni. Z drugiej strony kiedy prezbiterzy udzielają chrztu, w obecności lub pod nieobecność biskupa, wolno im namaszczać krzyżem, byleby zostało ono poświęcone przez biskupa, nie wolno im natomiast znaczyć czoła tymże olejem, ponieważ jest to zastrzeżone biskupom, gdy przekazują Ducha Poczyszyciela¹¹.

Okazją do wyodrębnienia obrzędu bierzmowania z kontekstu wtajemniczenia chrześcijańskiego był spór o ważność chrztu udzielonego poganom, którzy wstępowali do herezji oraz tym, którzy po otrzymaniu chrztu z rąk heretyków, starali się o przejście do prawdziwego Kościoła¹².

Po tej linii idą następane zarządzenia papieży, przepisy synodów, wypowiedzi pisarzy. Papież Leon Wielki (440–465) w piśmie *Frequenter nobis* z 24 października 458 r. do Neona, biskupa Rawenny, stwierdza jeszcze po prostu, że obrzędu wkładania ręki dokonują biskupi¹³, ale papież Gelazy I (492–496) nawiązuje do wcześniejszej wypowiedzi Innocentego I i stanowczo opowiada się za praktyką rzymską:

Zakazujemy prezbiterom wynoszenia się ponad ich uprawnienia i zuchwałego przypisywania sobie tego, co przysługuje godności biskupiej: niech nie uzurpują sobie prawa konsekrowania krzyżma ani dokonywania biskupiego naznaczenia znamieniem¹⁴.

¹¹ I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...*, dz. cyt., t. III, col. 1029.

¹² „Quodsi ab haereticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur, sed hoc tantum, quod ibi defuit, conferatur: ut per episcopalem manus impositionem virtutem Sancti Spiritus consequatur”, PL, t. LIV, col. 1192. Zob. Ep. 74, 1: PL, 3, 1128.

¹³ Epist. IX, 6: PL, t. LIX, col. 50.

¹⁴ C. 2 D. XCV.

Mniej kategoryczna w tonie jest odpowiedź papieża Grzegorza Wielkiego (590–604), przesłana w 595 r. Januaremu, biskupowi prowincji Kalaritańskiej, w której papież ten przypomina, że to biskupi namaszczają na czole¹⁵, czyli bierzmują.

W VII wieku już nawet w Hiszpanii słyhać głosy wypowiedające się za wyłącznym prawem biskupów do udzielania sakramentu bierzmowania. Św. Izydor Sewilski (zm. 636), który przewodniczył na II synodzie w Sewilli, powołuje się na Dzieje Apostolskie (Dz 19, 1) jako na świadectwo dawnej dyscypliny i stwierdza, że Ducha Świętego wprawdzie nie można dać, ale można Go wzywać, żeby przyszedł, i właśnie to czyni biskup, kiedy wkłada ręce na ochrzczone. Św. Izydor zna także list św. Innocentego I do biskupa Decencjusza i powtarza za nim, że wkładanie rąk nie może być dokonywane, jak tylko przez biskupa¹⁶.

W czasach Karolińskich, to jest w wieku VIII–IX, a nawet później w X wieku, dzieje Kościoła charakteryzują się wyraźnie podkreśleniem władzy biskupów i ich znaczenia. Ujawniło się to także w akcentowaniu roli biskupów przy udzielaniu sakramentu bierzmowania.

W księgach liturgicznych tej epoki biskupi nie są więcej nazywani *maiores natu* albo *praepositi Ecclesiae*, ale bardziej dostojnie najpierw *episcopi*, a następnie *pontifices*.

Najstarszy znany nam *Sakramentarz Gelazjański* wyraźnie stwierdza, że daru Ducha Świętego udziela ochrzczone biskup¹⁷.

W *Sakramentarzu Gregoriańskim – Hadrianum* przy obrzędach Wielkiej Soboty znajdujemy notatkę, że jeśli celebruje je biskup, to zaraz po udzieleniu chrztu wypada mu bierzmować ochrzczone, a następnie udzielić im Komunii świętej¹⁸.

¹⁵ Epist. IX cap. XI: „...ut episcopi postmodum confirmant in fronte”, PL, t. LXXVII, col. 677; c. 120 D. IV de cons.

¹⁶ *De ecclesiasticis officiis*, II: „Sed quoniam post baptismum per episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus. Sic enim dicitur: Factum est, dum Apollo esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus veniret Ephesum...” (Act. XIX, 1) „... Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare non possumus, sed ut detur, Dominum invocamus. Hoc autem a quo potissimum fiat, quaemadmodum papa sanctus Innocentius scripserit, subiciam: dicit enim, non ab alio quam ab episcopo fieri licere, nam presbyteri licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent”, PL, LXXXIII, col. 823–826.

¹⁷ *Sacramentarium Gelasianum*, n. 450: „Deinde ab episcopo datur eis Spiritus septiformis”, *Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli* (Cod. Vat. Reg. lat. 316) Paris Bibl. Nat. 7193, 41 (56). *Sacramentarium Gelasianum* in Verbindung mit Leo Eizenhofer OSB, und Petrus Siffirin OSB, herausgegeben von Leo Cunibert Mohlberg OSB, Roma 1960, s. 74. Zauważmy tu, że sakrament bierzmowania od V w. nazywany jest *confirmatio*. Zob. S. Czerwik, *Liturgia Sakramentu Bierzmowania*, w: *Sakramenty Wtajemniczenia Chrześcijańskiego*, Warszawa 1981, s. 167.

¹⁸ *Hadrianum revisum Anianense cum Supplemento*, n. 1088: „Si vero episcopo adest, statim confirmari eum oportet chrismate et postea communicare”, Jean

Ordo XI poleca biskupowi, aby modlił się nad nowo ochrzczoneymi, a następnie wzywał siedmiorakiego Ducha Świętego i bierzmował tych, których dopiero co ochrzcił¹⁹.

Również *Ordo L* przy udzielaniu sakramentu bierzmowania przewiduje rolę szafarza jedynie dla biskupa, który administruje ten sakrament w asyście innych duchownych²⁰. Asysta duchownych nie była tak konieczna przy sprawowaniu sakramentu bierzmowania, żeby biskup bez niej nie mógł bierzmować. Natomiast asysta duchownych bez biskupa, bez względu na to, jak była liczna, nie mogła spełniać roli szafarza bierzmowania. W ogóle żadna ze wspomnianych ksiąg liturgicznych nie brała pod uwagę możliwości udzielenia sakramentu bierzmowania przez duchownego, który nie jest biskupem. Tak więc w praktyce nikt nie mógł podejmować się roli szafarza bierzmowania, kto nie był *episcopus seu pontifex*. Znane dobrze stanowisko papieży w sprawie szafarstwa sakramentu bierzmowania, wyrażone chociażby w przepisach liturgicznych, nie mogło nie wywierać wpływu przy stanowieniu prawa partykularnego.

Synody odbywane w tym okresie w Germanii i Gali rezerwują dla biskupów prawo bierzmowania, z wykluczeniem innych duchownych od administrowania tego sakramentu. Synod Germański I z 743 r. postanawia, że tylko biskupi mogą udzielać sakramentu bierzmowania. A czynią to przy okazji wizytacji przeprowadzanych w parafiach własnej diecezji. W takim przypadku prezbiterzy razem z miejscową społecznością mają oczekiwać na biskupa i służyć mu pomocą²¹.

Podobnie Synod Paryski VI w 829 r. jasno i wyraźnie stwierdza, że jedynie biskupi cieszą się prawem udzielania sakramentu bierzmowania, przy czym argumentuje tekstem *Dziejów Apostolskich*²².

Przepisy synodalne miały wpływ na kształtowanie się poglądów poszczególnych autorów, ale także przeciwnie, pisarze nie pozostawali bez wpływu na konstytuowanie się przepisów synodalnych.

Deshusses, *Le Sacramentaire Grégorien, ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits, Edition comparativa*, t. I, *Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, Fribourg Suisse 1971, s. 379.

¹⁹ *Ordo XI*, n. 100: „...dat orationem pontifex super eos, confirmans eos cum invocatione septiformis gratiae Spiritus Sancti”, M. Andrieu, *Les Ordines Romani du Moyen Age, VIIIe–Xe siècles, II, Les textes (Ordines I–XIII)*, Louvain 1948, t. II, s. 446.

²⁰ *Ordo L*, n. 72: „Pontifex vero veniens ad infantes tenente archidiacono chrisma... elevata et imposita manu super capita omnium det orationem”, M. Andrieu, *Les Ordines Romani du haut Moyen Age, (VIIIe–Xe siècles) V, les textes (suite) (Ordo L)* Louvain 1961, t. V, n. 289.

²¹ Can. 3: I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...*, dz. cyt., t. XII, col. 366.

²² Can. 33: „Quod solius episcopi sit per manus impositionem fidelibus tradere Spiritum Sanctum, Acta docent Apostolorum”, I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...*, dz. cyt., t. XIV, col. 560. Por. Alcuinus (zm. 804), *Ad dominum regem*: PL, t. XI, col. 261.

Rabanus Maurus, arcybiskup Moguncji (zm. 858), uważa, że biskupi cieszą się pewną władzą i mają też przywileje. To właśnie do nich należy poświęcenie krzyżma i wyciskanie tym krzyżmem na ochrzczonych znaku wraz z włożeniem ręki na neofitę²³.

Mnich Ratramnus (zm. 869) na życzenie licznych biskupów, a w szczególności papieża św. Mikołaja I (858–867), odpowiada na liczne zarzuty stawiane przez Kościół wschodni Kościołowi Zachodu, między innymi odnośnie co do sakramentu bierzmowania. Broni on praktyki Kościoła zachodniego, który wprowadził zwyczaj ograniczający prawo udzielania bierzmowania do samych biskupów. Przyznaje jednak roztropnie, że ten zwyczaj jest prawem ludzkim i nie wywodzi się z prawa Bożego²⁴.

Magister Gracjan (zm. ok. 1160) korzystał przy sporządzaniu swego dekretu z różnych dzieł, a wśród nich ze *Zbioru Pseudo-Izydora*, a ten ostatni stara się „bronić, wzmacniać i rozszerzyć władzę biskupów”²⁵. Może z tego powodu biskupów chętnie nazywa niekiedy *summi sacerdotes*²⁶, niekiedy *summi pontifices*²⁷. W sprawie szafarstwa bierzmowania pozycja prawna biskupów była ustalona na długo przed Gracjanem. Wystarczyło ją wzmocnić. Gracjan czyni to idąc w ślad za Pseudo-Izydorem, który powołuje się na autorytet papieża Melchiasesa (311–314) i Euzebiusza (zm. 309), gdy przypomina współczesnym, że jedynie biskupi mogą udzielać sakramentu bierzmowania. Melchiasdes rzekomo zastanawiał się nad kwestią, czy większy jest sakrament włożenia ręki biskupiej, czy chrzest, i odpowiedział, że jedno i drugie jest wielkim sakramentem, i jak pierwsze jest dostosowane do starszych (wyższych), czyli biskupów, tak też należy to otaczać większym szacunkiem²⁸. Euzebiusz

²³ *De tinctione baptismi et unctione chrismatis*, 1. C, c. 25: „Potestas et privilegium apud solum episcopum constat, quod sacrum chrisma conficiat et baptizatum per manus impositionem cum ipso chrismate consignet”. PL, t. CVII, col. 313.

²⁴ *Contra Graecorum oppos.* IV, 7: „Hinc occidentales episcopi maiorum sequentes institutionem sumpsere consuetudinem, ut frontes baptizatorum chrismate liniendi non presbyteris concedant, sed privilegium sibi reservent... Ecclesiastici viri statuerunt ut frontes baptizatorum, non a presbyteris, sed ab episcopis chrismate linirentur, ut per eos Spiritus Sancti gratia conferretur”, PL, t. CXXI, col. 333–334.

²⁵ I. Subera, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, wyd. 2, Warszawa 1977, s. 70.

²⁶ C. 4, 5 D. V de cons.

²⁷ C. 3 D. V de cons.

²⁸ *Melchiasdes Hispaniarum episcopis*: „De his vero, super quibus rogastis vos informari, id est: utrum maius sit sacramentum manus inpositionis episcoporum, aut baptismus? Scitote, utrumque magnum esse sacramentum, et sicut unum maioribus, id est summis pontificibus est accomodatum, quod a minoribus perfici non potest, ita et maiori veneratione venerandum et tenendum est”, c. 3 D. V de cons. Cfr. C. 4 D. LXVIII.

zaś miał twierdzić, że wkładania rąk dokonywali najpierw sami apostołowie, a potem ich następcy, czyli „najwyżsi kapłani”, i to jest wymagane do ważności tego obrzędu²⁹.

Prawdopodobnie ani Melchisedes tak nie pisał, ani Euzebiusz nie uczył w ten sposób, bo w III wieku i na początku IV nie było potrzeby wytaczania aż tak silnych argumentów w obronie uprawnienia biskupów do udzielenia sakramentu bierzmowania. Jednak na zorientowanie się w fałszerstwie potrzeba było paru wieków. Zanim się to stało *Zbiór Pseudo-Izydora* był powszechnie przyjęty przynajmniej od pontyfikatu Grzegorza VII (1073–1085), a Dekret Gracjana cieszył się również dużym uznaniem Kościoła. Obydwa zbiory spełniały przecież role zbiorów prawa.

Dzięki rozpowszechnianiu Dekretu Gracjana prawo zastrzegające dla biskupów udzielanie sakramentu bierzmowania stało się znane wszędzie, a praktyka bierzmowania przez kapłanów, jeśli jeszcze się gdzieś utrzymała, powoli zamarała. I wtedy teologowie mogli się zastanawiać, czy też papież w ogóle może upoważnić prezbitera do udzielania bierzmowania. Z odpowiedzią na to pytanie mieli nieco trudności, bo nie wiedzieli, co papież daje prezbiterowi, czego on nie miał przed zezwoleniem papieskim. Jeśli władzę święcenia – to dłaczego indultem lub prawem, a nie obrzędem święceń, jak zwykle się udzielać święceń. A jeśli władzę jurysdykcji – to jak biskupi mogą być szafarzami sakramentu bierzmowania także bez posiadania jakichkolwiek jurysdykcji? Z odpowiedzią na to pytanie mieli mniej trudności ci, którzy pamiętali, że w Kościele wschodnim ciągle bierzmowali prezbiterzy, co z kolei stwarzało pewne problemy dla Kościoła zachodniego.

Innocenty III (1198–1216) dnia 25 lutego 1204 r. w piśmie *Cum uenisset* wyjaśnia Bazylemu, arcybiskupowi Trnovo w Bułgarii, że o ile innych namaszczeń mogą dokonywać prezbiterzy, to przecież wkłada ręce na ochrzczonej i namaszcza im czoło jedynie najwyższy kapłan, czyli biskup, bo według Dziejów Apostolskich tylko apostołowie wkładali ręce i udzielali Ducha Świętego, a biskupi są następcami apostołów³⁰. Pół wieku później z praktyką udzielania bierzmowania przez prezbiterów w Kościele wschodnim zetknął się biskup Tusculum, legat Stolicy Apostolskiej u Greków. Na pytanie legata w tej sprawie odpowiedział papież Innocenty IV (1243–1254) dnia 6 marca 1254 r.

²⁹ Eusebius Papa, *Epist. III ad Episcopos Tusciae et Campaniae*, c. 4 D. V de cons.

³⁰ „Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur confirmatio, quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. Unde cum ceteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, id est episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur quorum vicarii sunt episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant”, c. 1, § 7, XI 15.

listem *Sub catholicae professione* wyjaśniając prawie identycznymi słowami, jak wcześniej Innocenty III, że sami biskupi mogą namaszczać na czołach, bo tego rodzaju namaszczenia nie mogą dokonywać inni, jak tylko biskupi³¹.

Także na Soborze Liońskim II w 1274 r. w wyznaniu wiary przepisany dla zdobywcy Cesarstwa Łacińskiego w Konstantynopolu, cesarza, schizmatyka, Michała VIII Paleologa (1259–1282) zabiegającego o powrót do jedności z Kościołem Zachodu, stwierdzono jasno, że w Kościele Rzymskim bierzmowania udzielają biskupi, wkładając ręce na ochrzczonych i namaszczać ich krzyżem³². Zawarto wówczas unię z Kościołem prawosławnym, ale trwała zaledwie parę lat, bo papież Marcin V (1281–1285) ekskomunikował cesarza, a cesarz polecił wykreślić imię papieża z dyptychów, co oznaczało zerwanie Unii.

Zatem Kościół prawosławny dalej szedł własną drogą, a nawet miał pewien wpływ na katolickich duchownych. W tej sytuacji zrozumiałe jest pytanie Klemensa V (1342–1352) postawione dnia 29 września 1351 r. długim listem *Super quibusdam* Mekhitarowi, katolikosowi ormian. Papież zapytał go, czy wierzy, że z urzędu nikt inny, jak tylko biskup zwyczajnie może udzielać sakramentu bierzmowania³³. Ratując prawowierność katolikosowi ormian, Klemens V pośrednio przyczynił się do bliższego określenia funkcji biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania. Jeśli bowiem biskup bierzmuje na mocy władzy, która z samego prawa jest związana z jego urzędem, to znaczy że jest zwyczajnym szafarzem tego sakramentu.

Co Klemens V wyraził *implicitie*, Eugeniusz IV (1431–1447) napisał *explicitie*. W Konstytucji *Exultate Deo* z 22 listopada 1439 r. podczas Soboru Florenckiego (1439–1445) nazwał on biskupa „zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania”³⁴. Jakkolwiek dokładniej określono funkcję biskupa jako

³¹ „Soli autem episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos quia huius unctio non debet nisi per episcopos exhiberi: quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt episcopi, per manus impositionem quam confirmatio vel frontis chrismatio repraesentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur”, I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...*, dz. cyt., t. XXIII, col. 579.

³² „Tenet etiam et docet eadem sancta Romana Ecclesia, septem esse sacramenta, unum scilicet baptismum, de quo dictum est supra; aliud est sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos”, I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum...*, t. XXIV, col. 71; c. 1 I I in Sexto.

³³ „2. Si credis, quod sacramentum Confirmationis per alium quam per episcopum, non potest ex officio ordinarie ministrari”, *Codicis Iuris Canonici Fontes*, vol. I–VI, cura Em. Mi Petri Card. Gasparri editi, vol. VII–IX cura et studio Em. mi Iustiniani Card. Seređi editi, Romae – Civitate Vaticana 1923–1929, vol. I, n. 42, p. 45.

³⁴ „Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur,

szafarza bierzmowania, to przecież argument za istnieniem władzy biskupa co do udzielania bierzmowania pozostawał od Innocentego I ten sam, mianowicie znany nam tekst z Dziejów Apostolskich.

Argument ten nie wszysktych przekonywał w historii Kościoła. Do takich nie przekonanych należeli w XII i XIII wieku Waldensi, w XIV i XV – Wiklefici, w XVI – protestanci.

Nawracającym się Waldensom wyznanie wiary przepisał Inocenty III dnia 18 grudnia 1208 r. pismem *Eius exemplo*, w którym polecił im uznawać prawdę, że bierzmowanie jest udzielane przez biskupów³⁵. Zdanie prekursora protestantyzmu Jana Wiklefa, który zakwestionował ciągłość tradycji i utrzymując, że papież i biskupi zarezerwowali sobie udzielanie młodzieży sakramentu bierzmowania powodowani żądzą zysku i honoru, potępił papież Marcin V (1417–1431) w Konstytucji *Inter cunctas* z 22 lutego 1418 r., w czasie soboru w Konstancji (1414–1418)³⁶.

W celu rozprawienia się z nauką protestantów i zaradzenia innym potrzebom Kościoła, zebrał się Sobór Trydencki (1545–1563). Protestantcki *libellus reformationis ad Coloniense* uczył, że nie tylko biskup jest szafarzem bierzmowania. Wobec tego Sobór Trydencki uchwalił kanon potępiający każdego, kto by twierdził, że zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania nie jest sam biskup, ale każdy zwykły prezbiter³⁷. Występujące w tym orzeczeniu Soboru Trydenckiego zdanie, które utrzymuje, że tylko biskup może być szafarzem sakramentu bierzmowania, jest znane w Kościele od IV i V wieku, zaś dopowiedzenie, że to jedynie biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania, znamy już z Konstytucji *Exultate Deo* Eugeniusza IV. Zatem treść

quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lecto manifestat”, P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. I, n. 52, s. 74.

„Confirmationem (quoque) ab episcopo factam, id est impositionem manuum, sanctam et venerande esse accipiendam censemus”, *Enchiridion symbolorum*, n. 794 (424).

³⁵ „N. 28 Confirmatio iuvenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio, reservantur Papae, et Episcopis propter cupiditatem lucris temporalis et honoris”, P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. I, n. 43, s. 51.

³⁶ Can. 3: „Si quis dixerit sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit”, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, edidit Centro di documentazione Istituto per le scienze religiose, Bologna, ed 2, Basilae Barcinone Friburgi Romae Vindobone 1962, s. 662.

³⁷ Sessio XXIII, cap. IV: „Proinde sancta Synodus declarat, praeter ceteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem pertinere, et positos (sicut idem Apostolus ait) a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei (Acta Ap. 20, 28), eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre...”, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, s. 719.

orzeczenia nie jest bynajmniej nowa. Natomiast nowością jest zagrożenie popępieniem tych, którzy nie będą uznawać nauki o biskupie, jako zwyczajnym szafarzu bierzmowania, uznanej przez Sobór Trydencki za własną.

Sobór Trydencki ponownie zajął się sprawą szafarstwa sakramentu bierzmowania dnia 15 czerwca 1563 roku, ale wówczas stwierdził tylko, że biskupi mają prawo administrowania sakramentu bierzmowania³⁸, oraz potępił tych, którzy uczą, że biskupi nie mają władzy bierzmowania albo że władza biskupów co do udzielania bierzmowania jest taka sama, jak władza prezbiterów co do udzielania tego sakramentu³⁹. Nie ulega zatem wątpliwości, że według Soboru Trydenckiego władza biskupów udzielania sakramentu bierzmowania jest inna niż władza prezbiterów. Ale czym się różni jedna od drugiej? Ponieważ Sobór Trydencki rozprawia o władzy biskupów udzielania bierzmowania w kontekście sprawy wyższości biskupów nad prezbiterami, stąd możemy przypuszczać, że władza biskupów udzielania bierzmowania jest wyższa niż władza prezbiterów udzielania bierzmowania.

A może Soborowi Trydenckiemu chodziło o to, że władza biskupów udzielania sakramentu bierzmowania jest zwyczajna? I konsekwentnie, biskupi nie potrzebują zezwolenia Stolicy Apostolskiej na administrowanie sakramentu bierzmowania. Mianując ich biskupami Stolica Apostolska przyznaje im prawo bierzmowania.

Dodajmy tu jeszcze, że Sobór Trydencki nie wypowiedział się w sprawie pochodzenia władzy biskupów w odniesieniu do udzielania sakramentu bierzmowania, a mianowicie, czy władza ta pochodzi z prawa Bożego.

Po Soborze Trydenckim przepisy w sprawie biskupów jako szafarzy sakramentu bierzmowania nie uległy zmianie. Stolica Apostolska nie wydawała na ten temat obszerniejszych dokumentów, bo nie zachodziła taka potrzeba. Wystarczyły wzmianki potwierdzające przyjętą, zresztą jeszcze przed Soborem Trydenckim, naukę, którą możemy podsumować w następujących twierdzeniach: 1. Biskup jest szafarzem sakramentu bierzmowania⁴⁰. 2. Biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania⁴¹. 3. Jedynie

³⁸ Can. 7: „Si quis dixerit, episcopus non esse presbyteris superiores; vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem;... anathema sit”, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, s. 720.

³⁹ Clemens VIII, Instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 1: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. I, n. 179, s. 343; Benedictus XIV, Const. *Etsi Pastoralis*, 26 maii 1742, § II, n. 1, § III, n. 1: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. I, n. 328, s. 737, 739; Instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, § 8: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. I, n. 357, s. 892.

⁴⁰ Benedictus XIV, Ep. Enc. *Anno vertente*, § 5: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. II, n. 407, s. 300.

⁴¹ Benedictus XIV, Ep. *Ex tuis precibus*, 16 nov. 1748, § 1: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. II, n. 393, s. 185; S. C. De Prop. Fide, Instr. 4 maii 1774; J. Seredi, *CIC Fontes*, vol. VII, n. 4565, s. 95.

biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania⁴². 4. Władza biskupów jako szafarzy sakramentu bierzmowania jest pełna, absolutna, od nikogo niezależna⁴³.

Dodajmy tu jeszcze, że podobnie jak w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa *Sakramentarz Gelazjański* i *Sakramentarz Gregoriański – Hadrianum* oraz różne *Ordines*, tak w drugim tysiącleciu nowe księgi liturgiczne, zwane pontyfikałami, nie przewidują roli szafarza bierzmowania dla kogo innego, jak tylko dla biskupa. Według *Pontyfikału Rzymskiego* w XII wieku bierzmowania udziela biskup, przed którym ustawiają się dzieci oczekujące na przyjęcie tego sakramentu⁴⁴. Natomiast Mszę świętą zaraz po chrzcie i bierzmowaniu sprawuje biskup lub prezbiter⁴⁵. Podobnie według *Pontyfikału Rzymskiego* z XIII wieku ci, którzy mają zamiar przyjąć sakrament bierzmowania ustawiają się przed biskupem, a ten wkłada rękę osobno na głowę każdego dziecka⁴⁶. Następne pontyfikały zawierały prawie identyczne pod tym względem przepisy. Uzupełnił je dopiero *Pontyfikał Rzymski* opublikowany przez Klemensa VIII dnia 10 lutego 1596 r. Konstytucją *Ex quo in Ecclesia*. Polecił bowiem, aby biskup, ubrany w szaty liturgiczne przed udzieleniem bierzmowania, pouczając wiernych przede wszystkim ogłosił im to, że jedynie biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania⁴⁷. Wydanie takiego

⁴² Benedictus XIV, *Ep. Ex tuis precibus*, 16 nov. 1748, § 8: P. Gasparri, *CIC Fontes*, vol. II, n. 393, s. 188.

⁴³ *Pontificale Romanum saeculi XII, XXXII, Ordo in Sabbato Sancto*, n. 31: „Quibus per ordinem dispositis ante pontificem, ipse pontifex imposita manu super capita singulorum...”, M. Andrieu, *Le Pontifical Romain au Moyen Age*, t. I, *Le Pontifical Romain du XIIe siècle* (Studi e testi, 86), Città del Vaticano 1938, edizione anastatica 1959, s. 247. Vide etiam n. 33: M. Andrieu, *Le Pontifical...*, dz. cyt., s. 247.

⁴⁴ *Pontificale Romanum saeculi XII, XXXII*, n. 37: „Cum autem, finita letania, dictum fuerit Agnus Dei, tunc schola in choro solemniter cantante Kyrie elejson, pontifex vel sacerdos cum ministris et cum omni ornatu de sacrario ad altare procedat”, M. Andrieu, *Le Pontifical...*, dz. cyt., s. 248.

⁴⁵ *Pontificale secundum consuetudinem et usum Romanae Curiae saeculi XIII; XXXIV*, „Quibus per ordinem dispositis ante pontificem, ipse pontifex, imposita manu super capita singulorum...”, M. Andrieu, *Le Pontifical Romain au Moyen Age, Le Pontifical de la Curie Romaine au XIIIe siècle*, (Studi e testi, 87), Città del Vaticano 1940. edizione anastatica 1959, s. 452.

⁴⁶ *Pontificale Romanum Clementis VIII Pont. Max. Iussu restitutum atque editum*, Antverpiane 1627, Pars prima, s. 1: „...populum coram se stantem admonet, quod nullus alius, nisi solus Episcopus, Confirmationis ordinarius minister est”.

⁴⁷ *L'Eglise Grecque Melkite au Concile, Discours et notes du Patriarcha Maximos IV et des Prélats de son Eglise au Concile Oecuménique Vatican II*, Beyrouth 1967, p. 481–2: „... je propose que les mots ministre ordinaire soient remplacés par les mots ministre primaire ou authentique. En effet, dans l'usage occidental, c'est l'évêque

przepisu liturgicznego miało na celu rozpowszechnianie orzeczenia Soboru Trydenckiego, według którego – jak wiemy – jedynie biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania. To zaś dyktowała potrzeba przeciwstawienia się nauce protestantów, którzy głosili, że nie tylko biskup może bierzmować. Ten przepis *Pontyfikału Rzymskiego* Klemensa VIII przetrwał aż do reformy *Pontyfikału* po Soborze Watykańskim II, a więc do naszych dni.

2. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 782 § 1 stwierdza, że tylko biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania: „*ordinarius confirmationis minister est solus Episcopus*”. Występujące w tym zdaniu wyrażenie *ordinarius minister* jest zapożyczone z Soboru Trydenckiego. Wyraz *solus* wzięto z akt Soboru Trydenckiego, ale był on używany w tym kontekście przynajmniej od czasów papieża Innocentego I. Wydaje się, że wyraz *solus* nie musiał się znaleźć w kan. 782 § 1. Prawodawca nazywając biskupa zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania i nie określając w ten sposób kogokolwiek innego, wykazywał przez to samo, że nie ma innego szafarza zwyczajnego, jeśli chodzi o udzielanie bierzmowania, jak tylko biskup.

Mówiąc, że biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania, twierdzimy, że udziela tego sakramentu na mocy własnych święceń i biskupiego urzędu. Dlatego też zawsze – bez względu na miejsce i czas – ważne udziela bierzmowania. Władzy tej w żaden sposób nie może być pozbawiony.

Po ogłoszeniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. Stolica Apostolska nie wydała nowych przepisów na temat władzy biskupa jako zwyczajnego szafarza sakramentu bierzmowania, bo nie było takiej potrzeby, a przy nadarzających się okazjach przypominała o kan. 782 § 1 KPK z 1917 r. Taki stan trwał aż do lat sześćdziesiątych naszego stulecia.

W 1962 r. Patriarcha Antiochii i całego Wschodu, Aleksandrii i Jeruzolimy, kardynał Maximos IV przedłożył na sesji centralnej komisji Soboru Watykańskiego II notę w sprawie przygotowania przez komisję wschodnią Schematu na temat sakramentów. W nocy tej zajął się przede wszystkim delikatną –

qui ordinairement administre ce sacrement; la formule de la théologie occidentale est ainsi conforme à l'usage. Mais, en Orient, c'est le prêtre qui ordinairement et depuis la plus haute antiquité confère ce sacrement en même temps que le Baptême et l'Eucharistie. Dire du prêtre oriental qu'il est ministre extraordinaire de ce sacrement, c'est employer une expression qui ne correspond nullement à la réalité du fait. Il est vrai que ministre ordinaire ne veut pas nécessairement dire ministre qui d'ordinaire confère ce sacrement. Mais alors pourquoi ne pas trouver une expression moins équivoque et dire, comme je le propose, ministre primaire, primitif, authentique, de droit propre, etc...?"

jego zdaniem – kwestią szafarza bierzmowania w teologii i dyscyplinie Kościoła wschodniego. Zmierzając do zmniejszenia różnicy między Kościołem łacińskim a katolickim Kościołem melchickim i uznając nazywanie prezbitera Kościoła wschodniego „nadzwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania” za nieodpowiadające w jakimkolwiek stopniu rzeczywistości, zaproponował on, aby biskupa nie nazywano „zwyczajnym szafarzem bierzmowania”, ale „pierwszorzędnym, pierwotnym, autentycznym bierzmującym na mocy własnego prawa”⁴⁸.

Racje Kościoła melchickiego przedstawione przez wybitnego patriarchę Maximosa IV przyjęto przychylnie w czasie obrad Soboru Watykańskiego II, ponieważ o ile w Schemacie Konstytucji dogmatycznej o Kościele, wydanym w 1963 r., biskupi nazywani są zwyczajnymi szafarzami bierzmowania⁴⁹, to w tekście poprawionym tegoż schematu z roku 1964 czytamy o biskupach, że *Ipsi sint ministri originarii Confirmationis*, przy czym zaznaczono, że zmiany określenia biskupów jako szafarzy bierzmowania dokonano mając na uwadze także porządek prawny Katolickiego Kościoła wschodniego⁵⁰.

W uchwalonej przez Sobór Watykański II w dniu 21 listopada 1964 r. Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium*, nr 26, stwierdzono, że biskupi *sunt ministri originarii confirmationis*⁵¹. Ponieważ cała Konstytucja o Kościele jest w swej treści teologiczna, użycie przymiotnika *originarius* w tym kontekście nie było niezrozumiałe. Ale przymiotnik ten zaczął przenikać do tekstów prawnych⁵². W *Obrzędach bierzmowania* czytamy o biskupach, że są *originarii ministri confirmationis*⁵³.

⁴⁸ Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum Secundum, Schemata constitutionum et decretorum de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus, *Schema constitutionis dogmaticae de Ecclesia*, pars I, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 30, n. 20: „Ipsi sunt ministri sacrae ordinationis et ministri ordinarii Confirmationis...”

⁴⁹ Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum Secundum, *Schema Constitutionis de Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, s. 70, n. 26.

⁵⁰ Dz. cyt., *Relatio de*, n. 26, antea n. 20, s. 99, (E): „Pro Confirmatione Episcopus vocatur minister originarius ut ratio servetur etiam disciplinae Orientalis”.

⁵¹ Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1968, s. 194; A. Hamman, *Baptême et confirmation*, Tournai 1969, s. 216.

⁵² „Communicationes”, 3 (1971), s. 204.

⁵³ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum, Ordo Confirmationis*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973, *Praenotanda*, n. 7, s. 17. W pierwotnym tekście *Pontyfikahu Rzymskiego, Praenotanda*, n. 7, czytamy: „Confirmationis minister originarius est episcopus”. Jednak po opublikowaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego przygotowała i opublikowała w dniu 12 września 1983 r. specjalne *Variationes in novas editiones librorum liturgicorum ad*

Znaczy to, że komisja opracowująca nowe prawo na temat sakramentów z 1975 r.⁵⁴ odstąpiła od własnych racji przedstawionych wyżej. Zatem możemy myśleć, że podobnie jak w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, w *Obrzędach bierzmowania* i w Schemacie prawa na temat sakramentów z 1975 r., tak również w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego, biskupi mogą być nie *ordinarii*, ale *originarii ministri confirmationis*.

Wobec tego, zastanówmy się nad znaczeniem wyrazów *originarius minister confirmationis*.

Przymiotnik łaciński *originarius* znaczy „pierwotny”. Pochodzi od rzeczownika *origo* – „narodziny”, „pierwociny”, „początek”, „źródło”, „przodek”, „twórca”, „sprawca”⁵⁵.

Jakie znaczenie mają wyrazy *minister originarius*? Stanisław Czerwik⁵⁶ i Tadeusz Pawluk⁵⁷ tłumaczą ten zwrot na język polski słowami – „szafarz naturalny, właściwy”. W polskim tłumaczeniu *Obrzędów bierzmowania* czytamy o „właściwym” szafarzu bierzmowania⁵⁸. Tłumaczenia te są poprawne, ale nie sugerują nam rozwiązania trudności, jak wobec tego nazywać prezbitera, jako szafarza bierzmowania? Szafarzem nienaturalnym, niewłaściwym?

Jeśli zaś chodzi już nie tylko o tłumaczenie, ale o wyjaśnienie znaczenia wyrazów *originarius minister confirmationis*, to J. P. Bouhot, który znał je – *ministres premiers originarii* – jedynie z Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, uważa, że mniej mówią o władzy, a więcej o działalności dokonywanej przez biskupa, który jest głową miejscowej wspólnoty eklezjalnej. Zdaniem tego autora, nr 26 Konstytucji dogmatycznej o Kościele koncentruje się nie na biskupiej władzy rządzenia, ale na funkcji uświęcenia, to znaczy na

normam iuris canonici nuper promulgati introducendae. W tych *Variationes* mamy wszystkie zmiany, które Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego wprowadziła w różnych księgach liturgicznych, a między innymi w tej części *Pontyfikatu Rzymskiego*, która zawiera obrzędy bierzmowania. W *Ordo Confirmationis* VII, n. 7 czytamy: „Confirmationis minister ordinarius est Episcopus” („Notitiae”, 206 [1983], s. 547). Tak więc biskupa nazywa się zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania nie tylko w kanonach, ale także w przepisach liturgicznych.

⁵⁴ Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de Sacramentis recognoscitur, Typis Polyglottis Vaticanis 1975.

⁵⁵ *Słownik łacińsko-polski*, pod redakcją Mariana Plezi, t. III, Warszawa 1969, s. 738.

⁵⁶ „Liturgia Sakramentu Bierzmowania”, maszynopis, s. 32.

⁵⁷ *Bierzmowanie w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne”, 20 (1975) nr 1–2, s. 37. Zob. także: B. Lewandowski, *Wymogi pastoralne nowego Obrzędu Bierzmowania*, „Ateneum Kapłańskie”, 64 (1972), s. 399.

⁵⁸ *Obrzędy bierzmowania według „Pontyfikatu Rzymskiego”*, Katowice 1975, s. 21, nr 7.

sprawianiu, żeby Chrystus był obecny w społeczności. Bierzmowanie jest w większym stopniu działaniem, które przyczynia się do wzrostu Kościoła, niż manifestowaniem wyższej władzy biskupa⁵⁹.

Hans Küng pisze, że zwrócenie uwagi na praktykę Kościoła wschodniego, w którym prezbiterzy bierzmują, oraz na niektóre sytuacje obserwowane w dawnym Kościele łacińskim, skłoniły Sobór Watykański II do skorygowania orzeczenia Soboru Trydenckiego, jakkolwiek było ono wydane z sankcją potępiającą. Sobór Trydencki orzekł, że tylko biskup jest zwyczajnym szafarzem bierzmowania, a Sobór Watykański II uczy, że biskup nie jest *minister ordinarius*, ale *minister originarius confirmationis*. Teraz zatem każdy prezbiter może być zwyczajnym szafarzem bierzmowania⁶⁰. Perspektywy te stają się bardziej zrozumiałe, jeśli się weźmie pod uwagę ewolucję problemu posług. Sobór Trydencki w sposób apodyktyczny określił – ciągle zdaniem Hansa Künga – że hierarchia posług o trzech stopniach, mianowicie składająca się z biskupów, prezbiterów i diakonów, wywodzi się z prawa Bożego. Sobór Watykański II skorygował to twierdzenie ograniczając je do aspektu historycznego, to jest, że taki podział posług znamy od starożytności. W Nowym Testamencie nie ma hierarchii posług o trzech stopniach. I nie można ustalić fundamentalnej różnicy między posługą biskupa a prezbitera. Oczywiście dziś biskup odróżnia się od prezbitera sprawowaną funkcją jurysdykcyjną. O ile jest rzeczą możliwą rozróżnianie funkcji biskupa od funkcji prezbitera bazując na prawie kościelnym, o tyle nie można tej różnicy ustalić wychodząc z założeń teologicznych i dogmatycznych, twierdzi Hans Küng⁶¹.

Według Stanisława Czerwika łaciński termin *minister originarius* oznacza, że:

interwencja biskupa w sakramencie bierzmowania jest przedłużeniem wydarzenia pięćdziesiątnicy. Jak w owym dniu Duch Święty został zesłany na Apostołów jak oni w zaraniu dziejów Kościoła przez włożenie rąk przekazywali Ducha Świętego w celu ściślejszego zespolenia poszczególnych grup wiernych z macierzystą wspól-

⁵⁹ J. P. Bouhot, *La confirmation, sacrement de la communion ecclésiale*, Lyon 1968, s. 98.

⁶⁰ *La Confirmation comme parachèvement du baptême*, in: *L'Expérience de l'Esprit* (Mélanges, Schillebeeckx) Paris (1976), s. 130: „Le référence à la pratique de l'Eglise d'Orient (ainsi qu'à certaines situations propres à l'Eglise latine ancienne) permet à Vatican II de corriger la déclaration de Trente, donnée sous peine d'anathème” (Denz. 967). „Selon Vatican II l'évêque n'est pas le *minister ordinarius*, mais le *minister originarius* (le ministre originaire) la confirmation” (Constitution sur l'Eglise, art. 26). Ainsi tout prêtre peut donc être ministre ordinaire de la confirmation. Cfr. H. Müller, *Zum Spender des Firmensakraments auf Grund des Zweiten Vatikanischen*, „Konzils Theologisch-praktische Quartalschrift”, 118 (1970), s. 352.

⁶¹ *La Confirmation...*, art. cyt., s. 130–131.

notą w Jerozolimie, budując w ten sposób jedność Kościoła, tak i obecnie biskup, głowa Kościoła lokalnego, przez udzielenie daru Ducha Świętego jednoczy wiernych poszczególnych parafii z diecezją, a przez to z Kościołem powszechnym⁶².

Podjmując ten sam temat Alfons Skowronek napisał, że „nowo wprowadzony termin oznacza najpierw historyczny⁶³, że w pierwszych wiekach Kościoła biskup przewodniczył rytom inicjacji: chrztu, bierzmowania i Eucharystii”⁶⁴. Jego zdaniem „teologiczno-prawny sens formuły *minister originarius* wskazuje na to, że nawet w wypadku udzielania bierzmowania przez prezbitera, sakrament jest i wtedy, pochodzenia biskupiego”, że użyte do tego krzyżmo musi być konsekrowane przez biskupa⁶⁵.

Te opinie na temat łacińskiego terminu *minister originarius confirmationis* z całą pewnością zadowolą teologów, ponieważ ich autorzy wyjaśniają z teologicznego punktu widzenia znaczenie bierzmowania i rolę szafarza tego sakramentu.

Jednak kanoniści nie mogą w swoich poszukiwaniach poprzestać na ustaleniach historyczno-teologicznych. Mówiąc bardziej konkretnie, w kanonistyce przywołuje się, że apostołowie wkładali ręce na ochrzczonych i biskup wkłada ręce na ochrzczonych, apostołowie przekazywali dar Ducha Świętego i biskup przekazuje dar Ducha Świętego, apostołowie zespalałi bierzmowanych z Kościołem i biskup jednoczy bierzmowanych z Kościołem. Nie można tego nie uznawać.

Ale tu chodzi nie tyle o teologiczno-historyczny, ile o prawniczy punkt widzenia. Biskup jest w Kościele nie tylko następcą apostołów, ale także osobą prawną. Udzielając bierzmowania, a przez to daru Ducha Świętego, spełnia akt prawny. I tu dotykamy istoty problemu: Na jakiej podstawie prawnej działa biskup jako szafarz sakramentu bierzmowania?

Przed Soborem Watykańskim II mówiliśmy, że biskup udzielając sakramentu bierzmowania, działa na mocy święceń i własnego urzędu. Właśnie dlatego określaliśmy biskupa zwyczajnym szafarzem (*minister ordinarius*) sakramentu bierzmowania.

Co się zmieniło w tej sprawie po Soborze Watykańskim II? Oczywiście bierzmowanie jest nadal sakramentem, który udziela daru Ducha Świętego. Biskup jest nadal biskupem i bierzmuje, i czyni to na mocy swoich święceń biskupich oraz własnego urzędu. Pod tym względem nic się nie zmieniło. Zmieniło się tylko określenie biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania.

Alfons Skowronek zmianę określenia szafarza bierzmowania z *minister ordinarius*, na *minister originarius* nazywa zabiegiem terminologicznym.

⁶² „Liturgia Sakramentu Bierzmowania”, maszynopis, s. 30.

⁶³ *Z teologii bierzmowania*, „Studia theologica Varsaviensia”, 13 (1971), nr 1, s. 37.

⁶⁴ Tamże. Tego samego zdania jest Hubert Müller, *Zum Spender...*, art. cyt., s. 352.

⁶⁵ *Z teologii...*, art. cyt., s. 37.

Uważa ten zabieg za „posunięcie szczęśliwe”⁶⁶. Czy jest to posunięcie szczęśliwe, czy też nie, może jeszcze trudno w tej chwili przesądzać. Ale już wiadomo, że ten zabieg terminologiczny wywoła nie tylko dodatnie skutki.

Jakie można przewidywać ujemne skutki? Jakie powstają problemy?

1. Określenie *minister ordinarius*, używane w Kościele od Soboru Florenckiego, było potwierdzone przez Sobór Trydencki i do dziś znajduje się w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. Jest przeto określeniem tradycyjnym o dobrze ustalonej treści prawniczej.
2. Wiemy, że w historii Kościoła biskupa jako szafarza bierzmowania nazywano do tej pory w różny sposób. Zaczęto skromnie od określenia *maior natu*, potem *episcopus*, *summus sacerdos*, *pontifex*, *summus pontifex*. Termin *minister originarius* nie był chyba często używany w historii.
3. Nazywając biskupa jako szafarza bierzmowania *minister originarius* nie łatwo będzie odpowiednio określić prezbitera jako szafarza tego sakramentu.
4. Określenie „szafarz zwyczajny” używano dotychczas nie tylko w prawie o bierzmowaniu, ale także w prawie dotyczącym chrztu, Eucharystii i święceń. Czy przy udzielaniu innych sakramentów, poza bierzmowaniem, biskup będzie również *minister originarius*?

Zdaniem Hansa Künga⁶⁷ i Alfonsa Skowronka⁶⁸ nowy termin *minister originarius* eliminuje dotychczasowe pojęcie określające biskupa szafarzem zwyczajnym *minister ordinarius*.

Trudno całkowicie zgodzić się z tą opinią. Przede wszystkim należy zauważyć, że Sobór Watykański II określając biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania *minister originarius*, nie stwierdził wyraźnie, że biskup nie jest nadal zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania. Nie stwierdził też tego sobór *implicite*, co miałyby miejsce, gdyby nowy termin *minister originarius* był nie do pogodzenia z określeniem biskupa jako szafarza bierzmowania terminem *minister ordinarius*. Terminy te bowiem nie wykluczają się nawzajem, a nawet obydwoma tymi terminami można określić ten sam podmiot.

Oprócz tego jest racja właśnie za utrzymaniem terminu *minister ordinarius* obok wyrazów *minister originarius*. Wiadomo bowiem, że Sobór Trydencki właśnie w ten sposób określił biskupa, jako szafarza bierzmowania. Nie inaczej określa się biskupa jako szafarza bierzmowania w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. oraz w wielu innych dokumentach kościelnych.

⁶⁶ *Z teologii...*, art. cyt., s. 37.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże, s. 37.

Można się tu także powołać na ogólną tendencję Soboru Watykańskiego II, żeby dowartościować biskupów, a więc uzupełnić ich władzę, a nie działać w kierunku jej uszczuplenia. Sobór Watykański II przyznając biskupowi jako szafarzowi bierzmowania nowe określenie, mianowicie *minister originarius*, nie powodował wcale rezygnacji biskupa z czegokolwiek, jak to mniema Hans Küng.

Najważniejsza jednak racja przeciwko opinii, w której nowy termin *minister originarius* eliminuje dotychczasowe pojęcie określające biskupa jako szafarza zwyczajnego (*minister ordinarius*), polega na tym, że Sobór Watykański II mógł przeprowadzić zabieg terminologiczny i zmienić określenie biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania, ale chyba nie chciał, żeby biskup bierzmował nie na mocy własnych święceń czy nie na mocy własnego urzędu: albo więc tę dawną i ciągle aktualną rzeczywistość Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. nazwiemy językiem Soboru Watykańskiego II, to jest *minister originarius*, ale będzie miała dawną treść, jakkolwiek obok treści dawnej może mieć także treść nową; albo też dla określenia dawnej, ale także obecnej rzeczywistości, pozostanie termin *minister ordinarius*, a określenie *minister originarius* będzie miało tylko nową treść.

W celu uniknięcia zamieszania w terminologii kanoniści i teologowie winni ustalić, czy nowy termin *minister ordinarius* zawiera nową treść, czy też tym nowym terminem będzie się określać treść prawniczą oddawaną pojęciem *minister originarius*.

Nie spotkałem kanonisty, który by doszukiwał się nowej treści prawniczej w określeniu *minister originarius*. Uważa się raczej, że wyraz ten nie jest prawniczy i nie zawiera treści prawniczej. Jeśli jednak znajdzie się w przepisach prawa, zwłaszcza, gdy zastąpi prawnicze pojęcie, musi przybrać treść prawniczą i stać się pojęciem prawniczym, jakkolwiek dotąd jest teologicznym.

Ponieważ biskup jako szafarz bierzmowania nie przestał być szafarzem zwyczajnym, a stał się nadto *minister originarius*, moim zdaniem, w nauce prawa – biskupa jako szafarza bierzmowania – winno się określać terminem *minister originarius – ordinarius confirmationis*. Opinia taka, jak się zdaje, nie jest zakazana. Jakkolwiek bowiem Sobór Watykański II użył teologicznego terminu *minister originarius* i nie użył prawniczego zwrotu *minister ordinarius*, to przecież w nauce prawa, obok nowego, teologicznego wyrażenia, nie zabronił stosowania dawnego, prawniczego pojęcia, jak również zupełnie innych terminów, np.: *originarius seu primarius*, jak proponowali Melchici, względnie *primarius*, jak proponuje J. P. Bouhot, względnie jeszcze inaczej, piękniej.

Co prawda, takie określenie biskupa jako szafarza bierzmowania jest nieco skomplikowane, ale to przemawia za słusznością opinii, ponieważ biskupie uprawnienie bierzmowania od początku komplikowało życie biskupom, bo musieli

podróżować, co już zauważył św. Hieronim, następnie prezbiterom, bo czekali na przyjazd biskupa, a wreszcie – i najczęściej – wiernym, bo niekiedy biskup nie zdążył przyjechać przed śmiercią wiernych.

Hans Küng założywszy, że biskup jako szafarz bierzmowania jest *minister originarius*, a nie *minister ordinarius*, wyciągnął z tego wniosek, że prezbiter może być zwyczajnym szafarzem bierzmowania.

Jednak Sobór Watykański II nie stwierdził wyraźnie, że dotychczasowa nazwa *minister ordinarius* ma dotąd przysługiwać każdemu prezbiterowi. Nie powiedział też tego *implicite*, ponieważ termin *minister ordinarius* został zarezerwowany przez Sobór Trydencki do określenia biskupów jako szafarzy bierzmowania i Sobór Watykański II nie chciał korygować Soboru Trydenckiego. Przynajmniej nie ma żadnych podstaw do snucia takich przypuszczeń. Sobór Watykański II chciał jedynie wzbogacić naukę Soboru Trydenckiego nowym terminem.

Konsekwentnie, zdanie Hansa Künga, że każdy prezbiter będzie teraz zwyczajnym szafarzem bierzmowania, należy uznać za jego życzenie. To zaś także dlatego, że Sobór Watykański II wypowiedział się w sprawie prezbiterów jako szafarzy bierzmowania i przestrzegał ich, aby przy udzielaniu tego sakramentu zachowywali prawo tak powszechne, jak partykularne. W żadnym zaś prawie nie nazywa się prezbiterów zwyczajnymi szafarzami sakramentu bierzmowania. I więcej jeszcze, bo chodzi nie tylko o nazwę. Już od bardzo dawna prezbiterzy mogą bierzmować jedynie na mocy upoważnienia Stolicy Apostolskiej, a nie mocą własnych święceń i urzędu, jak biskupi. Jasne jest zatem, że prezbiterom brak podstawowego elementu do tego, żeby można ich uważać za zwyczajnych szafarzy bierzmowania.

Nie znaczy to, że prezbiter nigdy nie może stać się zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania. Nadziei na to nie ma odkąd pokutuje pogląd, że sakrament bierzmowania jest dostosowany do biskupa, a także, że sakrament bierzmowania jest większy niż chrzest, bo bierzmuje biskup. Natomiast mniej pamięta się o tym, że niezależnie od tego, czy bierzmowanie jest, czy nie jest konieczne do zbawienia, to przecież należy go udzielać, bo *sacramenta sunt propter homines*. Dodajmy tu jeszcze, że jakkolwiek Sobór Watykański II poszedł za sugestią katolickiego Kościoła wschodniego, w konsekwencji czego wprowadzono zmianę w określeniu biskupa jako szafarza bierzmowania, to przecież istotna różnica między Kościołem łacińskim a Kościołem wschodnim, jeśli chodzi o szafarza sakramentu bierzmowania, nadal pozostała, a polega na tym, że w Kościele wschodnim, biskupi tylko wyjątkowo bierzmują, a zwykle czynią to prezbiterzy, natomiast w Kościele łacińskim jest akurat przeciwnie, bo zwykle udzielają bierzmowania biskupi, a prezbiterzy nie bierzmują, jak tylko wyjątkowo. Tak więc usunięta została różnica co do samego określenia biskupa jako szafarza bierzmowania, a nie co do praktyki bierzmowania, skoro na Wschodzie bierzmują przeważnie prezbiterzy, a na Zachodzie przeciwnie, bierzmują biskupi.

3. Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II (kan. 882)

W pierwszym Schemacie prawa kanonicznego, jaki ukazał się po Soborze Watykańskim II (1962–1965), mianowicie w Schemacie fundamentalnego prawa Kościoła, w kan. 68 § 2 czytamy o biskupach, że są *ministri originarii sacramenti confirmationis* [„Communicaciones”, 3 (1971), 204]. W „Communicaciones”, 3 (1971), 204 znajdujemy wyjaśnienie zaistniałego stanu, to jest, dlaczego w *Fundamentalnym Prawie Kościoła* określa się biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania, przymiotnikiem *originarius*. Podane są dwie racje. Pierwsza, że Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II nazywa biskupów *originarii ministri confirmationis*. Druga racja to ta, że *Fundamentalne Prawo Kościoła* będzie promulgowane tak dla Kościoła łacińskiego, jak dla Kościoła wschodniego. Komisja opracowująca prawo na temat sakramentów z 1975 r. nie odmawia pewnej słuszności tym racjom, ale uważa, że w tych częściach Kodeksu, które będą obowiązywały tylko Kościół łaciński, bardziej odpowiednie jest nazywanie biskupa *ordinarius minister confirmationis*, ponieważ przymiotnik *ordinarius* jest określeniem prawniczym, a *originarius* – teologicznym.

Można było sądzić, że te przekonywujące racje przedstawiane przez komisję pracującą nad prawem na temat sakramentów zahamują dalsze wprowadzanie pojęć teologicznych do przepisów prawnych. Jednak stało się inaczej. W kan. 41 Schematu prawa na temat sakramentów z 1975 r. czytamy: „ważnie udziela sakramentu bierzmowania biskup, który jest *originarius minister confirmationis*”. Znaczy to, że komisja opracowująca nowe prawo na temat sakramentów odstąpiła od własnych racji, przedstawionych wyżej. Z tego możemy wnioskować, że w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego, podobnie jak w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* i w Schemacie nowego prawa na temat sakramentów, biskupi będą nie *originarii*, ale *originarii ministri confirmationis*.

Nad kan. 41 Schematu prawa na temat sakramentów z 1975 r. odbyła się dyskusja. Trzej członkowie zespołu studyjnego (= wszyscy) opowiedzieli się przeciwko określaniu biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania przymiotnikiem *originarius*. Pierwszy stwierdził, iż mimo nazywania w ten sposób biskupa w księdze liturgicznej, jest on przeciwny używaniu przymiotnika *originarius* w tym kontekście, ponieważ nie jest wcale jasne, co ten wyraz oznacza. Drugi konsultor był za użyciem w tym kontekście wyrazu *ordinarius*, a nie *originarius*. Trzeci konsultor wyjaśnił, iż krzyżmo jest jakby sakramentem trwałym i tylko biskup jako *ordinarius minister* używa krzyżma przez siebie poświęconego, tymczasem nadzwyczajny szafarz bierzmowania w przeszłości i obecnie winien użyć krzyżma poświęconego przez biskupa. Nie wszyscy byli zgodni w tej sprawie. Trwała dyskusja. Wobec tego postano-

wiono urządzić głosowanie, w którego wyniku większość konsultorów opowiedziało się za używaniem w tym kontekście wyrazu *ordinarius*, nie *originarius*.

Zastanawiano się także nad użyciem w tekście kanonu przysłówka *valide*. Zdaniem jednego konsultora są pewne argumenty przemawiające za użyciem w tym kontekście wyrazu *valide* i są też argumenty przeciwne. Praktyka jest jednak za skreśleniem tego wyrazu. Inny konsultor był zdania, iż Kościół ma prawo do ograniczania uprawnień. Dlatego wypada ten wyraz pozostawić w kanonie. Jeszcze inny konsultor uważał, iż tylko biskupi i prezbiterzy ważnie mogą bierzmować. Tego nie zmieni użycie przysłówka *valide* w tekście kanonu. I w tym przypadku zagłosowano. Pięciu konsultorów opowiedziało się za, a trzech przeciwko przysłówkowi *valide* w kanonie [„Communicaciones”, 10 (1978), 76–77].

W kan. 836 Schematu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1980 r. znalazł się tekst: „Zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania jest biskup: ważnie tego sakramentu udziela także prezbiter...” Odchodzi się więc od określania biskupa jako szafarza sakramentu bierzmowania przymiotnikiem *originarius*, a wraca się do używania w tym kontekście wyrazu *ordinarius*. Moim zdaniem, słusznie, ponieważ w Kościołach wschodnich w zwyczajnych warunkach bierzmują prezbiterzy, zaś biskupi wyjątkowo. W Kościele łacińskim jest inaczej. Dlaczego więc mamy mieć takie same pojęcia, jeśli praktykę mamy różną. Poza tym, przy biskupie jako szafarzu sakramentu bierzmowania nie ma wzmianki, iż udziela on sakramentu bierzmowania „ważnie”. Zupełnie słusznie, ponieważ trudno sobie wyobrazić okoliczności, by biskup bierzmował nieważnie. Zwykle zaś biskup bierzmuje ważnie. I nie ma potrzeby podkreślania tego, jeśli jest po prostu taka reguła. Natomiast słusznie czyni się wzmiankę, iż mogą być okoliczności, w których prezbiter ważnie udzieli sakramentu bierzmowania. Jednak to się zdarza tylko w określonych okolicznościach. Dlatego to określenie, iż prezbiter ważnie bierzmuje jest tu na miejscu.

Także w kan. 882 Schematu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1982 r. mamy stwierdzenie, iż „biskup jest zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania i prezbiter ważnie bierzmuje”. Tekst ten pokrywa się zupełnie z kan. 836 Schematu KPK z 1980 r.

Identyczny tekst znajdujemy też w kan. 882 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Ponieważ kan. 882 obowiązuje za naszych dni, przytoczymy go tutaj: „Zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania jest biskup. Ważnie udziela tego sakramentu także prezbiter”.

Kan. 882 obecnego KPK, inaczej niż to było w KPK z 1917 („*ordinarius confirmationis minister est solus episcopus*”), nie podkreśla, iż tylko biskupi są zwyczajnymi szafarzami sakramentu bierzmowania. I słusznie, bo nie wymieniając innych, przez to samo stanowi się, iż tylko biskupi sprawują sakrament bierzmowania jako „szafarze zwyczajni”. Jak pamiętamy, określenia tego używa się w Kościele już od czasów papieża Eugeniusza IV (1439–1445).

Z tradycji, a szczególnie z ksiąg liturgicznych Kościoła wschodniego i zachodniego wiadomo, iż przez włożenie rąk oraz słowa święceń udzielana jest biskupom łaska Ducha Świętego i wyciskane na nich święte znamię tak, że w szczególny sposób przyjmują oni rolę samego Chrystusa, Mistrza, Pasterza i Kapłana, by mogli działać w jego zastępstwie (*in persona Christi*: LG 21).

Udzielane sakramentu bierzmowania przez biskupów jest zawsze ważne. Dlatego do biskupa bierzmującego nigdy nie ma zastosowania kan. 144, który uzupełnia uprawnienie w przypadku błędu powszechnego lub wątpliwości pozytywnej. Uprawnienie biskupów do udzielania bierzmowania nie jest ograniczone do terenu, na którym są pasterzami. Gdyby biskup zaciągnął kary kościelne, nie mógłby bierzmować godziwie.

Zakończenie

W zakończeniu dokonamy próby podsumowania treści artykułu.

1. W starożytności chrześcijańskiej biskupi bierzmują dzieląc się tym uprawnieniem z prezbiterami.
2. W Kościele wschodnim od pierwszych wieków Kościoła do naszych czasów biskupi nie są wyłącznymi szafarzami sakramentu bierzmowania.
3. W Kościele zachodnim od V wieku biskupi rezerwują sobie prawo udzielania bierzmowania. Wprowadzenie tego prawa w życie całego Kościoła zachodniego trwało całe wieki.
4. Od XV wieku do Soboru Watykańskiego II biskupi jako szafarze sakramentu bierzmowania nazywani są *ministri ordinarii confirmationis*.
5. Sobór Watykański II dał biskupom jako szafarzom sakramentu bierzmowania nowe określenie, mianowicie *ministri originarii confirmationis*.
6. Jak się zdaje, Sobór Watykański II nie chciał w tej sprawie odchodzić od tradycji i nauki kanonistycznej, ale je tylko nieco wzbogacił nowym określeniem biskupa jako szafarza bierzmowania.
7. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kan. 882 nazywa biskupa zwyczajnym szafarzem sakramentu bierzmowania.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich z 1995 r. w kan. 694 stwierdza, iż zgodnie z tradycją Kościołów wschodnich chryzmacji udziela prezbiter przy udzieleniu chrztu albo oddzielnie (czyli nie przy udzieleniu chrztu). Nie ma kanonu, który mówiłby o biskupie jako szafarzu bierzmowania. Biskup wspomniany jest tylko w kan. 693 przy poświęcaniu myronu, odpowiednika krzyżma w Kościele łacińskim.